

УДК 371.13
© Агалець І. О.

ОБҐРУНТУВАННЯ МЕТОДІВ ФОРМУВАННЯ ЗНАНЬ І ВМІНЬ ІЗ ДИСЦИПЛІНИ “ПЕДАГОГІЧНА ІМІДЖОЛОГІЯ” У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ОСВІТЯН

Постановка проблеми. Необхідність модернізації вищої школи в Україні зумовлена процесами державотворення, становлення соціально-економічних процесів. Ці процеси супроводжуються зростанням ролі вчителя в суспільстві, а точніше – його професіоналізму, що включає володіння освітніми техніками й технологіями. Характер таких тенденцій визначається інтенсивним впровадженням в освітянську практику гуманітарно-зорієнтованих наукових підходів, спрямованих на цілісний розвиток особистості, активізацію її творчих здібностей, формування загальної культури. Адже особистісно-зорієнтована освіта ґрунтується на пріоритетах гуманістичного над авторитарним, аксіологічного над інформаційним, на паритетах соціального та індивідуального, традиційного та інноваційного. Такі підходи концептуально закладені в зміст “Державної національної програми “Освіта – XXI ст.”, Закону України “Про освіту”, Закону України “Про вищу освіту”.

Таким чином, підвищуються вимоги до особистості майбутнього вчителя, а точніше – до його іміджу, що передбачає якісно вищий рівень сформованості мотиваційної сфери і ціннісних орієнтацій учителя-вихователя-викладача, його педагогічного мислення, гуманітарно-технічної культури, педагогічної відповідальності, постійного самовдосконалення рівня набутої освіченості [6].

Постановка завдання. Мета статті – розкрити основні методи формування знань і вмінь дисципліни “Педагогічна іміджологія” у процесі професійної підготовки освітян.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми класифікації методів порушували у своїх працях Г. Ващенко, І. Огородников, П. Олійник, Н. Фоменко, В. Кремінь, З. Курлянд, Р. Хмелюк, А. Семенова та інші.

На думку дослідника Г. Ващенка, метод навчання – це засіб або система засобів, свідомо вживаних для досягнення тих спеціальних завдань, що містить у собі навчальний процес [5].

Характеристику підходів до проблеми методів навчання, їх класифікації наведено у праці Н. Фоменко. Вона зазначає, що ефективність як старих, так і нових методів навчання залежить від умілого впровадження їх у цілісну методичну систему, враховуючи педагогічну майстерність самого викладача, його інтуїцію [14].

І. Огородников у своїх працях підкреслював, що особливістю методів навчання у ВНЗ є те, що вони набагато більше, ніж шкільні, зближені з науковими методами [10, 11].

Автори навчального посібника “Педагогіка вищої школи” розглядають “методи (в перекладі з грецької – спосіб дослідження) як наукову категорію – це спосіб досягнення мети, певним чином упорядкована діяльність. Методи навчання – це засоби взаємозв’язаної діяльності викладача і студента, спрямованої на вирішення завдань навчання, виховання і розвитку [12]”.

Виклад основного матеріалу. Аналіз вивчення різноманітних підходів і думок науковців до визначення методів навчання та їх класифікації свідчить про те, що ця проблема є складною і наразі не має однозначного вирішення.

Тому у своїх поглядах щодо вибору методів навчання ми спиралися і керувалися поєднанням загальних і часткових теорій навчання і виховання, що враховують сучасний стан та перспективи розвитку українського суспільства, вимоги щодо формування молоді, підготовки її до життєдіяльності.

Зміст і способи реалізації дисципліни “Педагогічна іміджологія” в навчальному процесі включають і навчальні, й виховні функції прикладного характеру, а найкращим втіленням їх є бінарність (за А. Алексюк) активних методів навчання (за Ю. Бабанським) як нетрадиційних.

А. Алексюк обґрунтував ідею бінарних методів навчання як подвійність або злиття в єдине ціле методу і форми навчання, а також сукупність способів психолого-педагогічного впливу [1].

На думку Ю. Бабанського, активні методи навчання потрібно розглядати комплексно із застосуванням традиційних, їх перенесення на загальну методикау навчальної діяльності удосконалиють традиційні [4].

У процесі дослідження нами були відібрані та запропоновані методи навчання, що спрямовують і взаємопов'язують види діяльності викладача і студента, спрямовані на вирішення завдань навчально-виховного процесу.

За традицією вищої школи теоретичні заняття з дисципліни “Педагогічна іміджологія” ми проводили із застосуванням лекційних методів навчання.

Лекційний метод (лекція від лат. *lectio* – читання) закладає орієнтовні основи для наступного засвоєння студентами навчального матеріалу.

Тому лекція як форма навчання базується на таких критеріях оцінювання її якості: моральний бік лекції і викладання включає науковість та інформативність; аргументованість і доказовість підтверджуються наявністю практичних доказів і фактів; активізація розумової діяльності студентів задається складовими змісту, емоційністю викладання матеріалу і характером запитань для роздумів; чітка структурно-логічна послідовність, доступність викладання матеріалу; методичне опрацювання включає визначення головної думки, пояснення термінів і назв та подальше обґрунтування висновків; використання аудіовізуальних засобів, наочності та інших дидактичних матеріалів; взаємодія з аудиторією - спосіб діагностики проінформованості студентів у творчій співпраці; поведінкова культура викладача включає надання можливості студентам слухати, обдумувати і коротко конспектувати інформацію [8].

Специфіка дисципліни “Педагогічна іміджологія” та особливості професійної діяльності майбутнього освітянина вимагають урізноманітнення класичної лекції, оскільки вона спрямована на просте передавання знань шляхом монологу.

Лекції з дисципліни “Педагогічна іміджологія” повинні формувати інтерес і прагнення до учіння, сприяти обміну досвідом, знаннями і почуттями, що наближає навчальний процес до умов професійної діяльності. Тому з цією метою мало місце використання певних прийомів і способів активізації класичних лекцій, які відповідають дидактичним і виховним цілям.

Бінарність першої лекції полягає в поєднанні двох частин: *вступної та інформаційної*. Таке поєднання дає студентам: 1) перше уявлення про навчальну дисципліну (місце дисципліни в системі навчального плану, порушує наукові проблеми висунутої гіпотези); 2) показує головну мету дисципліни в професійній культурі освітянина (перспективи її розвитку та внесок у практику життєдіяльності).

Таким чином, бінарно побудована лекція дає можливість студентам отримати загальне уявлення про навчальну дисципліну і орієнтує на систематичну роботу з конспектом та літературними джерелами, а головне – закладає фундамент необхідності її опанування з метою особистісного розвитку якостей і вдосконалення здібностей через формування знань і умінь як конче потрібних і перспективних у соціо професійних відносинах соціального середовища.

Із метою забезпечення потрібного педагогічного ефекту на заняттях нами застосовувалися *активно-евристичні методи* навчання студентів.

Бінарність *лекції-бесіди* передбачає діалог з аудиторією – форма активного залучення студентів до навчально-виховного процесу. За рахунок такої форми навчання відбувається безпосередній контакт зі студентами, що дає нам можливість визначити рівень знань та підготовленості аудиторії, обрати темп викладу навчального матеріалу, зосередити увагу студентів на найбільш важливих проблемах теми або підтеми, яка вивчається [8].

Якщо зважати на практичний досвід учених минулих століть, то діалог вважається одним з елементів налагодження взаєморозуміння.

Так, Г. Гегель у своїх працях розглядає діалог учасників спілкування як процес неперервного розвитку пізнання. Ця позиція філософа викладена у таких його думках: “Через пізнання відношення тотожності та відмінності виявляється суперечність, що лежить в їх основі [13]”.

Французький філософ М. Монтень, аналізуючи діалогічну бесіду як поведінкову форму, розглядав діалог з аудиторією як процес “зіткнення з іншими думками”. Саме за таких умов, стверджував М. Монтень, відбувається “...збагачення внутрішнього світу та відточується розум у зіткненні з розумом інших” [9].

Отже, участь студентів у лекції-бесіді забезпечується у вигляді такого прийому, як “запитання до аудиторії”. Такі запитання мають інформаційний характер, тобто спрямовані на з’ясування думок і рівнів проінформованості студентів із проблеми, що вивчається, актуалізації знань, необхідних для розуміння теми.

Процес навчання відбувається у такій послідовності: ставимо запитання всім студентам; студенти відповідають з місця, з метою заощадження часу; спираючись на зміст відповідей, ми (викладач) будемо подальші дії.

Характерна особливість таких лекцій – це поєднання двох видів діалогу: 1) діалог між викладачем і студентами (зовнішній діалог); 2) самостійне мислення і обмірковування студентом навчальної проблеми (внутрішній діалог), наприклад, у темі “Інструментальні засоби педагогічного іміджу”, де студенти розглядають застосування інструментарію в педагогічній практиці.

Далі *лекція-бесіда* поступово переходить у *лекцію-дискусію*, оскільки між питаннями лекції відбувається активний обмін думками.

Виникнення діалогу співробітництва досягається за умов шанобливого ставлення до студентства, що, в свою чергу, створює атмосферу невимушеності, є стимулом до самостійного пошуку студентами відповідей до порушеного нами (викладачем) навчального завдання.

Лекції-бесіди, під час яких до спілкування залучаються студенти, сприяють набуттю ними теоретичних знань, розвиткові абстрактного мислення, формуванню мотивації навчально-пізнавальної діяльності та майбутньої професійної діяльності.

Візуальний метод нами застосовується під час вивчення більш складного лекційного матеріалу та на лабораторно-практичних заняттях з дисципліни “Педагогічна іміджологія” – це *ілюстрування*. Це навчальний метод дидактики, що являє собою сукупність прийомів і засобів, із застосуванням яких створюється бажаний образ об’єкта, що вивчається, формується конкретне уявлення про нього. Доведено, що коли застосовується візуальний метод, то в пам’яті залишається 50% інформації, при цьому час навчання скорочується на 20-40%, адже візуальне пізнання генетично випереджає вербальне [7].

Ілюстрування є ефективним засобом у поєднанні зі *словесним методом - розповіддю*. Його значення полягає в наданні яскравої виразності словам викладача за допомогою зорових засобів: схем (тема “Вступ. Методологічні засади педагогічної іміджології”), таблиць (тема “Формування іміджу навчального закладу”), рисунків (теми: “Значення зовнішнього вигляду освітянина у професійній діяльності”, “Використання фізіогноміки і міміки у професійній діяльності освітянина”, “Іміджотворчі елементи тіла освітянина”). Тому, застосовуючи візуальний метод навчання, важливо не тільки створити або подати цілісний образ, а й виділити його істотні характеристики.

Така форма організації як лекцій, так і практичних занять стимулює й активізує самостійну роботу студентів, використання візуального методу підвищує інтерес до дисципліни. Окрім навчальної функції, ілюстрування в поєднанні зі словесним методом – розповіддю – виконує виховні, розвивальні та психологічні функції. При застосуванні візуального методу у студентів формується позитивна настанова щодо пропонованого матеріалу. Вона спрямовує студентство на відтворення у змісті візуалізації, активізує розумову діяльність, допомагає визначити причинно-наслідкові зв’язки між суб’єктами, що в свою чергу впливає на формування правильних висновків. Формуючими прийомами під час візуалізації є створення проблемних ситуацій та контрольні питання до студентів.

Як вже зазначалося вище, у процесі опанування дисципліни “Педагогічна іміджологія” застосовуються *практичні методи навчання*, які сприяють закріпленню теоретичних знань й забезпечують набуття практичних вмінь. За формою організації це *лабораторно-практичні заняття*, адже практика як джерело пізнання, в свою чергу, взаємодіє з такими методами, як самостійна робота з літературними джерелами, виконання вправ, завдань, проведення досліджень.

Наприклад, під час виконання *лабораторно-практичних робіт* активно застосовується *частково-пошуковий (евристичний) метод*, при якому викладач організовує та спрямовує думки студентів до самостійного вирішення проблемної ситуації, формулюючи її, а саме: відпрацьовується технологія застосування інструментальних засобів; аналізується поведінкове спілкування (вербальне, невербальне) суб’єктів та застосовуються техніки професійного поведінкового спілкування освітянина, де використовуються іміджотворчі вправи-тренінги; набуваються вміння з формування імідж-дизайну зовнішності освітянина та алгоритму корпоративного іміджу навчального закладу.

Таким чином, застосування *частково-пошукового методу* вирішує такі навчально-виховні завдання: сприяє переходу знань у переконання; формує вміння самостійно здобувати знання; сприяє розвитку логічного мислення, виховує інтерес до науково-пошукової діяльності [12].

Пошуковий (дослідний) метод застосовується під час написання реферативної роботи, оскільки після аналізу матеріалу, постановки проблеми, завдання, вимог до змісту й оформлення роботи, студенти самостійно вивчають літературу, інші джерела, ведуть спостереження.

Ініціатива, самостійність, творчий пошук виявляються в дослідній діяльності найповніше, оскільки *пошуковий метод* сприяє оволодінню методами наукового пізнання.

Окрім того, при проведенні занять ми пропонуємо застосовувати *творчий стиль* навчання. Його вагомим чинником є стимулювання студентів до творчості в пізнавальній діяльності та підтримка викладачем ініціатив своїх підопічних. Як вже зазначалося вище, у процесі викладання ми прагнемо побудувати діалогічні взаємини зі студентами, оскільки за таких умов забезпечується “контекст співпраці”.

Для впровадження *творчого підходу* в навчально-виховний процес ми користувалися такими зверненнями: “Зробіть, будь ласка, свій вибір і аргументуйте його”, “Поясніть, будь ласка, та зробіть висновок”. Із застосуванням *творчого стилю* навчання діяльність студентів набуває проблемного та частково-пошукового характеру. При цьому доцільно дотримуватись такої поведінкової тактики:

1) навчально-пізнавальні проблеми потрібно порушити таким чином, щоб викликати зацікавленість і розмірковування, аналіз і порівняння відомих фактів, подій, лінії поведінки їх учасників, наприклад, порівняти варіанти образів: реального, ідеального, створеного (схема співвідношення варіантів іміджу освітянина);

2) за допомогою невербальних каналів зв’язку (похитування головою, нахил до співрозмовника, відкриті жести) підтримуємо студента впродовж висловлювання самостійних висновків і узагальнень.

Висновки. У процесі формування знань і вмінь із дисципліни “Педагогічна іміджологія” методи навчання потрібно розглядати комплексно з традиційними, їх перенесення на загальну методику навчальної діяльності вдосконалив традиційні (за Ю. Бабанським), а найкращим втіленням їх є бінарність (за А. Алексюк). Окрім того, орієнтованість пропонованих нами форм роботи в навчальному процесі має гуманістичну спрямованість й тим самим визначає характер взаємин між викладачем і студентами. Тут переважають методи і прийоми співробітництва, які апелюють до особистісного розвитку кожного студента, орієнтують на індивідуалізацію навчання та сприяють творчій самоактуалізації студентів у цьому процесі.

Отже, студент стає суб’єктом педагогічного процесу, тобто він не тільки сприймає те, що подає йому викладач, а й сам із зацікавленістю організовує свою діяльність під час навчання, виявляючи тим самим власну активність.

Актуальними **напрямами подальшої розробки** окресленої проблеми є дослідження й обґрунтування інноваційних форм організації навчання у процесі професійної підготовки освітян.

Список використаних джерел

1. Педагогіка : навч. посіб. / А. М. Алексюк, М. М. Грищенко, О. В. Киричук та ін. ; за ред. А. М. Алексюка. – К. : Вища школа, 1985. – 296 с.
3. Бабанский Ю. К. Интенсификация процесса обучения / Ю. К. Бабанский – М. : Знание, 1987. – 80 с.
4. Бабанский Ю. К. Проблемы повышения эффективности педагогических исследований: Дидактический аспект / Ю. К. Бабанский – М. : Педагогика, 1982. – 192 с. – Библиогр. : с. 188-190.
5. Ващенко Г. Загальні методи навчання / Г. Ващенко. – К. : Українська видавнича спілка, 1977. – 441 с.
6. Гузій Н. В. Професіоналізм учителя-вихователя у вимірах історії вітчизняної педагогічної думки / Н. В. Гузій // Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики : зб. наук. пр. – К. : НПУ, 2001. – Вип. 6. – С. 84-96.
7. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г. С. Костюк. - К. : Рад. школа, 1989. – 608 с.
8. Методика навчання і наукових досліджень у вищій школі : навч. посіб. / С. У. Гончаренко, П. М. Олійник, В. К. Федорченко та ін.; за ред. С. У. Гончаренка, П. М. Олійника. – К. : Вища школа, 2003. – 323 с.: іл.
9. Монтень М. Опыты. О славе, совести, добродетели и гневe / Мишель Монтень ; пер. с фр. – М. : АСТ ; Х : Фолио, 2003. – 747 с.
10. Огородников И. Т. Актуальные проблемы теории воспитания / И. Т. Огородников // Сов. педагогика. – 1967. - № 7. – С. 30–35.
11. Огородников И. Т. Педагогика : учеб. пособие для студентов пед. ин-тов. - М. : Просвещение, 1968. - 375 с.
12. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / З. Н. Курлянд, Р. І. Хмельюк, А. В. Семенова та ін.; за ред. З. Н. Курлянд. – 2-ге вид., переробл. і доп. – К. : Знання, 2005. – 399 с.
13. Філософія : навч. посіб. / за ред. І. Ф. Надольного. – К. : Вікар, 2001, - 457 с.
14. Фоменко Н. Методи навчання та критерії їх використання / Н. Фоменко // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету. Сер. : Педагогіка. – Т. : Терноп. нац. пед. ун-т, 2000. - № 8. – С. 7–14.

Агалець І.О.

Обґрунтування методів формування знань і умінь із дисципліни “Педагогічна іміджологія” у процесі професійної підготовки освітян

Запропоновано обґрунтування методів співробітництва, які апелюють до особистісного розвитку кожного студента, орієнтують на індивідуалізацію і диференціацію навчання. Мова йде про застосування прийомів діалогових процедур, що сприяють творчій самоактуалізації студентів у процесі професійної підготовки.

Ключові слова: методи навчання, професійна підготовка, прийоми співробітництва, імідж, індивідуалізація навчання, диференціація навчання, діалогові процедури.

Агалець И. А.

Обоснование методов формирования знаний и умений по дисциплине “Педагогическая имиджология” в процессе профессиональной подготовки педагогов

Предложено обоснование методов сотрудничества с аудиторией, которые апеллируют к личностному развитию каждого студента, ориентируют на индивидуализацию и дифференциацию обучения. Речь идет о применении приемов диалоговых процедур, что

способствует творческой самоактуализации студентов в процессе профессиональной подготовки.

Ключевые слова: методы обучения, профессиональная подготовка, приемы сотрудничества, имидж, индивидуализация обучения, дифференциация обучения, диалоговые процедуры.

I. Agalec

Ground of Methods of Forming Knowledges and Abilities from Discipline “Pedagogical Imagology” in the Process of Teachers Professional Preparation.

The article offers justification for the methods of cooperation with the audience, which appeals to the personal development of each student, orient to individualize and differentiate training. It is an application receptions dialogue procedures of the educational process that promotes creative self-actualization of students during training.

Key words: teaching methods, vocational training, cooperation methods, image, individualize training, differentiate training, dialogue procedures.

Стаття надійшла до редакції 09.10.2013 р.